

פרשת אמור

שלמות והשתלבות

שילוב בחברה?

תחילת פרשת אמור עוסקת בכוהנים. זו הקבוצה, שמקורה הוא באהרון הכהן, אשר נבחרה על ידי הקב"ה להיות למשרתיו. מתוקף היותם של הכוהנים משרתי ה' במקדשו ובעמו הם מחויבים במצוות, איסורים, ומגבלות שחלים רק על שבט הכהונה ולא על יתר העם. למשל, אסור לכוהנים להיטמא למת, הם אסורים בנשיאת נשים גרושות והם מחויבים בדיני טהרה. כחלק מהדינים האלו, בפרשתנו ישנה התייחסות לכוהנים שהם בעלי מומים:

דָּבַר אֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזֶּרְעֶךָ לְדֹרְתָם אֲשֶׁר יְהִי בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב לְהִקְרִיב לְחֶם אֶל־לֶהֱיֹו. כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב אִישׁ עֹנֵר אוֹ פֶסֶחַ אוֹ חָרָם אוֹ שְׂרוּעַ. אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יְהִי בּוֹ שִׁבְרַ רֶגֶל אוֹ שִׁבְרַ יָד. אוֹ גִבֵּן אוֹ דָק אוֹ תִבְלָל בְּעֵינָיו אוֹ גָּרֵב אוֹ יִלְפֹת אוֹ מְרוּחַ אֲשֶׁר. כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם מִזֶּרַע אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ לְהִקְרִיב אֶת אִשֵּׁי ה' מוֹם בּוֹ אֶת לְחֶם אֶל־לֶהֱיֹו לֹא יִגַּשׁ לְהִקְרִיב. לְחֶם אֶל־הִיּוּ מִקְדָּשֵׁי הַקְּדָשִׁים וּמִן הַקְּדָשִׁים יֵאָכֵל. אֲךָ אֶל הַפְּרֻכָּת לֹא יָבֹא וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי מוֹם בּוֹ וְלֹא יִחַלֵּל אֶת מִקְדָּשֵׁי כִּי אֲנִי ה' מִקְדָּשָׁם (כא, יז-כג).

פסוקים אלו, לפיהם כהן שיש לו מגבלה פיזית או מום פיזי, לא יכול לגשת ולעבוד בעבודת הכוהנים, מעוררים קושי לאור העובדה הברוכה שבעולם המערבי בכלל, ובמדינת ישראל בפרט ניתנת תשומת לב רבה לצורך להקל על אנשים בעלי מוגבלויות את ההשתלבות בחיי החברה על שלל מרכיביהם, בתרבות, במרחב הציבורי ובתעסוקה. עקב כך במדינות רבות, ובכללם ישראל, נחקקו חוקים שמאפשרים את ההשתלבות הזאת תוך שהם אוסרים אפליה על רקע מום או מגבלה. אולם נראה שלגבי הכוהנים ישנה התייחסות שונה, שלכאורה איננה עולה בקנה אחד עם שאיפותיו של האדם המודרני.

עבודתם של כוהנים

לצורך הדיון יש לתחם ולהגדיר את הפער בין ציווי התורה באשר לכוהנים בעלי מום לבין התייחסותנו כיום לבעלי מום והשתלבותם בתעסוקה. בזמן שבית המקדש היה קיים היו לכוהנים שני תפקידים א. לשרת בבית המקדש. ב. להורות תורה לבני ישראל. הציווי ללמד ולהורות את בני ישראל תורה נאמר בפרשת שמיני: "ולְהוֹרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל הַחֻקִּים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֲלֵיהֶם בְּיַד מֹשֶׁה" (י, יא). למעשה כל כהן עבד בבית המקדש ימים ספורים בשנה בלבד.¹ ביתר הזמן תפקידו של הכהן היה ללמד תורה לעם ישראל. המגבלות שגזרה התורה על כהן בעל מום מתייחסות רק לעבודה בבית המקדש ולא ללימוד תורה ופסיקת הלכה. בתחומים אלו המומים אינם מגבילים את הכהן. זאת ועוד, גם כהן בעל מום זכאי לקבל מהעם את התרומה (ממתנות הכהונה) שהייתה מקור פרנסתו העיקרי. גם באשר לבית המקדש התורה קבעה בפירוש כי לכהן בעל מום מותר לאכול מבשר הקורבנות, כמו כל יתר אחיו הכוהנים: "לֶחֶם אֶלֶּהֶיּוּ מִקֹּדְשֵׁי הַקֹּדְשִׁים וּמִן הַקֹּדְשִׁים יֹאכְלוּ" (כא, כב). חכמים למדו מפסוק זה שכהן בעל מום אוכל גם מבשר הקורבנות הנחשבים קודשי קודשים.² דהיינו באכילת הקרבנות אין שום מגבלה. יש להדגיש שהאכילה מבשר הקורבנות איננה דבר קל ערך, שכן אכילת הכהן מבשר הקורבן משלימה את תהליך הכפרה של בעלי הקורבן, וכך יוצא שכהן בעל מום יכול לכפר באכילת הבשר כמו כהן רגיל. כמו כן, גם במקדש עצמו היו עבודות שהיה מותר לכוהנים בעלי מומים לבצע כמו למשל מיון של העצים ששימשו לשריפה על גבי המזבח, כדי לסלק מתוכם את העצים שהיו בהם תולעים ושאותם נמנעו מלהעלות על גבי המזבח.³

שלמות עבודת הקורבנות

מתברר שהמגבלה שהטיל הקב"ה על הכוהנים בעלי המומים היא מצומצמת למדי ואינה פוגעת בשום דרך ביכולתם להתפרנס, לא במקדש ולא בקרב הקהילה. אך עדיין לא נחה דעתנו, ויש להבין מדוע נאסר על כוהנים בעלי מומים להקריב קורבנות. נוכל לראות כמה גישות להבנת הנושא:

א. כהן בעל מום דומה לקרבן בעל מום ושניהם אינם רצויים. כלומר כהן בעל מום, שחזונו החיצונית פגומה, דומה לקורבן בעל מום שאסור להעלותו למזבח, ושעל הקרבנות קובל הנביא מלאכי:

וְכִי תִגְשׁוּן עוֹר לְזִבְחֵי אֵין רָע וְכִי תִגְיִשׁוּ פֶסֶחַ וְחֹלֶה אֵין רָע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶתַח הַיְרֻצָּה אוּ הִישָׂא פְּנֵיךָ אָמַר ה' צְבָאוֹת (מלאכי א, ח).

¹ נאמר בקיצור כי היו 24 משמרות כהונה, כאשר כל משמרת עבדה במקדש שבוע, וכל משמרת התחלקה לשבעה בתי אב כך שכל בית אב עבד יום אחד בכל 24 שבועות. בנוסף לכך ברגלים כל הכוהנים היו רשאים לעבוד במקדש אם רצו בכך.

² ספרא, אמור, פרק ג, ח.

³ משנה מסכת מידות, פ"ב מ"ה.

כך מסביר זאת רש"י בפרשתנו:

כי כל איש אשר בו מום לא יקרב - אינו דין שיקרב, כמו [דברי הפסוק] 'הקריבו נא לפחתך'.

ב. בית המקדש הוא מקום שצריך לעורר בקרב המגיעים אליו וגם בקרב העובדים בו יחס של כבוד ומורא. כבוד ומורא אלו מושגים בין היתר גם בזכות מראה יפה נאה ואסטטי של הכוהנים המשרתים בו, שאותם פוגשים המוני בית ישראל המגיעים לבית המקדש להקריב קורבנות. כך מצאנו בדברי הרמב"ם במורה נבוכים: וציווה להלביש הכוהנים בגדים נאים ומלבושים יפים וטובים בגדי קדש לכבוד ולתפארת, ושלא ישמש בעבודה בעל מום. ולא בעל מום לבד, אלא הכעורים גם כן פוסלים בכוהנים, כמו שהתבאר בתלמוד זאת המצווה, ומפני שההמון לא יגדל אדם אצלם בצורתו האמיתית אלא בשלמות איבריו ויופי בגדיו, והמכוון שתהיה לבית גדולה ותפארת אצל הכול.⁴

ג. באופן מעט שונה הרש"ר הירש בפרשתנו מלמד שבמקום מושלם, בו נדרשת עבודת אלוקים בשלמות, צריכים לשרת רק אנשים מושלמים:

[יש] יחס הדוק בין הכהן המקריב לקרבן, וכבר הסברנו את משמעות התמימות הגופנית הנדרשת ביחס לשניהם (הקורבן והמקריב). היא מבטאת גם את שלמות התמסרותנו וגם את שלמות החיים שנוכה בהם בקרבת ה'. מזבח ה' לא הוקם לצורך שבורים ורצוצים, עוורים ופסחים, נכים ודוויים וחולים. לא לשם כך נבנה המזבח, כדי שהאדם העייף ישתרך למעלותיו וימצא שם נוחים לאבלו או רפואות פלאים לחוליו. כי החיים בשלמותם, ברענותם ובגבורתם, יתקדשו שם לחיי מעש של עבודת ה', וכך יזכו בברכת ה' של רענות נעורים וכוח חיים... וכדרך שבעל מום איננו יכול לייצג את האדם הפורח בקרבת ה', כן גם לא ייגש להקריב את אשי ה'.

ד. בעל המשך חכמה אף הוא עסק בנידון. בדברי פירושו לפסוקים שבפרשתנו הוא מעלה את העובדה שיש כהנים שקשה להם לעבוד את עבודת המקדש באהבה. לדבריו כיון שחוקי הקורבנות הם דברים שבבחינת גזירת הכתוב ולא ניתנים להבנה רציונאלית, הרי ייתכן מצב שכהן יבצע את כל עבודת הקורבנות, אבל: "ליבו תוהה עליו ואינו מודה בעבודה, שעליה נאמר 'ולעבדו בכל לבבכם'". אם כך, שואל המשך חכמה, איך אפשר למנוע מצב כזה, הרי אלו דברים שבלב והם נסתרים מעיני כל? תשובתו היא שהקב"ה יגרום לכוהנים שכאלה להיות בעלי מומים, וכיון שגזרה התורה שבעלי מומים פסולים להקריב, ימנע מצב של עבודה שהלב בל עימה. אולם כדי שלא ירננו הבריות על מידת האמונה של כהן בעל מום, גזר הקב"ה שחלק מהכוהנים בעלי המומים יהיו צדיקים וחסידיים, וממילא לא יתגלה קלונו של המפקפק ברבים.

⁴ מורה הנבוכים, חלק שלישי, פרק מה. כך מצאנו בדברי בעל ספר החינוך בפרשתנו סימן רצו, וכן בפירושו של הספורנו: "לא יקרב לעמוד לשרת בשם ה', כעניין כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק".

הקושי נשאר

עדיין לאחר כל עיוננו בנוגע לטעמו של האיסור על בעלי מומים, דומה שלא נחה דעתנו מהלכה זו והשלכותיה. כותב על כך הרב בני לאו:

פרשה זו, המוציאה את הנכים בגופם מעבודת המקדש, מעוררת התנגדות בחברה שמשתדלת להכיר במעמד כל הבריות כשוות מעלה. התשובות שנותנים פרשני התורה, מוקדמים ומאוחרים, אינן מניחות את הדעת.⁵

כבר אמרו רבותינו על דברים שבהם יש התנגשות בין הגזירה האלוקית והשכל או הרגש האנושי, "אם גזירה היא נקבלנה, אם לדין - יש תשובה". לגבי העבודה בבית המקדש הגזירה ברורה לחלוטין גם אם טעמה לא ברור דיו. מקום נרחב יותר לשיקול דעת יש לנו בדברים שלא נגזרו בפרוש. ראינו כי עוד בימי בית שני ניתן לכוהנים בעלי מומים תפקיד במיון העצים המיועדים לשריפה על גבי המזבח, מאז נשאלו שאלות רבות לגבי האפשרות של כהנים בעלי מומים לעלות לדוכן לברכת הכוהנים ויש מפוסקי הלכה שהקלו בזה.⁶ יהי הרצון שנפעל אנו ככל שנוכל למתן שוויון הזדמנויות לבעלי מוגבלויות כהנים ושאננם כהנים ככל שרק נוכל.

⁵ במאמר בעיתון הארץ (פורסם ב-9.5.2008) "דרך הקב"ה להשתמש בכלים שבורים".

⁶ הרב ד"ר בנימין לאו (תשע"ו) שו"ת 5, אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה, "מוגבלות בבית הכנסת ברכת כוהנים בכיסא גלגלים".